

Άμεσος Πατερναλισμός: Τιμωρώντας τους Δράστες της Αυτοπροσβολής*

Δ.Κ.

Ο όρος άμεσος πατερναλισμός στο ποινικό δίκαιο υποδηλώνει την νομιμοποίηση της κρατικής βίας προκειμένου να αποτραπεί η βλάβη ενός ατόμου από εκούσιες ενέργειες του ίδιου. Στην παρούσα μελέτη εξετάζεται η καταλληλότητα ή μη της χρήσης των ποινικών κυρώσεων τόσο μέσα από την ανάλυση της θεωρίας όσο και από συγκεκριμένα παραδείγματα. [Σελ. 7-25]

του Andrew von Hirsch

Ομότιμο Καθηγητή Ποινικής Θεωρίας και Ποινικού Δικαίου, Διευθυντή του Κέντρου για την Ποινική Θεωρία και την Ποινική Δεοντολογία του Πανεπιστημίου του Κέμπριτζ

Μετάφραση:
Βίκτωρ Τσιλώνης

Ο «άμεσος» πατερναλισμός στο ποινικό δίκαιο αναφέρεται στη χρήση της ποινικής τιμωρίας ώστε να τιμωρείται ποινικά το άτομο που βλάπτει ή αποπειράται να βλάψει τον εαυτό του. Σ' αυτό το σημείο, δύο ερωτήματα ανακύπτουν. Το πρώτο αφορά τον άμεσο πατερναλισμό γενικά: τη νομιμοποίηση, δηλαδή της χρήσης της κρατικής βίας σε οποιονδήποτε βαθμό, προκειμένου να συνδράμουμε στο να μην βλάψει ένα άτομο τον ίδιο τον εαυτό. Η δεύτερη ερώτηση -πάνω στην οποία η παρούσα μελέτη εστιάζει- αφορά στην καταλληλότητα της χρήσης ποινικών κυρώσεων για τον σκοπό αυτό. Αυτό το τελευταίο ζήτημα διακρίνεται από το (περισσότερο πολύπλοκο) ερώτημα του «έμμεσου» ποινικού

* Τμήμα της παρούσας μελέτης αποτέλεσε ομιλία που δόθηκε στις 19 Δεκεμβρίου 2006 στη Θεσσαλονίκη στη Νομική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

**Πρώτον:
ο σκοπός της
παρέμβασης
είναι το ίδιο
το καλό του
προσβαλλόμενου
ατόμου ή
η αποφυγή
της βλάβης
του εαυτού του.**

πατερναλισμού: με άλλα λόγια, της χρήσης των ποινικών κυρώσεων, προκειμένου να τιμωρηθεί κάποιος που συνεργεί, προκειμένου ένα άλλο άτομο να βλάψει τον εαυτό του.

Το γερμανικό δίκαιο, όπως εξάλλου τα δίκαια των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών, αποφεύγει γενικά τον άμεσο πατερναλισμό στο ποινικό δίκαιο. Η απόπειρα αυτοκτονίας ή ο εκούσιος αυτοτραυματισμός κάποιου δεν αποτελούν αδικήματα σύμφωνα με τα γερμανικά ποινικά νομοθετήματα. Υπάρχουν βέβαια κάποιες προφανείς εξαιρέσεις, εκ των οποίων η περισσότερο εξέχουσα είναι η απαγόρευση αγοράς και κατοχής ναρκωτικών.¹ Έχουν γίνει συγκριτικά λίγες συζητήσεις στην γερμανική βιβλιογραφία, σχετικά με το γιατί οι πατερναλιστικές ποινικές απαγορεύσεις πρέπει να καταργηθούν. Παραδείγματος χάριν, ο Ροξίν (Roxin) υποστηρίζει ότι η αυτοπροσβλητική συμπεριφορά πρέπει να ιδωθεί ως μέρος της αυτοδιάθεσης του ατόμου και συνεπώς ως ένα ακατάλληλο πεδίο για ποινικές κυρώσεις,² αλλά δεν αναλύει αυτή τη θέση περισσότερο. Είναι ακριβώς αυτό το τελολογικό ερώτημα που θα αναπτυχθεί εδώ.

Ενώ το υπάρχον ποινικό δίκαιο, στη Γερμανία και σ' άλλες χώρες, φείδεται της χρήσης άμεσων πατερναλιστικών απαγορεύσεων, καταφεύγει εντούτοις πάρα πολύ στον έμμεσο πατερναλισμό. Η υποβοήθηση ενός άλλου ανθρώπου να αυτοκτονήσει, σύμφωνα με την επιθυμία του τελευταίου, αποτελεί συνήθως έγκλημα (π.χ. άρθρο 216 Γερμανικού Ποινικού Κώδικα), όπως επίσης είναι (με σημαντικές όμως εξαιρέσεις) το να υποβοηθήσει κανείς έναν τρίτο να τραυματίσει τον εαυτό του (άρθρο 218 Γερμανικού Ποινικού Κώδικα). Το ερώτημα γιατί το ποινικό δίκαιο πρέπει να είναι τόσο αυστηρό στις περιπτώσεις υποβοήθησης κάποιου τρίτου να αυτοτραυματισθεί – τη στιγμή που επιτρέπει τον άμεσο αυτοτραυματισμό – έχει προκαλέσει λιγοστή γενικά συζήτηση στη γερμανική (ή στην αγγλική) βιβλιογραφία.³ Ωστόσο, προκειμένου να αναπτυχθεί μια ικανοποιητική θεωρία για την αντιμετώπιση του ζητήματος του υποβοηθούμενου αυτοτραυματισμού, είναι απαραίτητο πρώτα να απαριθμήσουμε τις άμεσες πατερναλιστικές απαγορεύσεις.

Ι. Εξαναγκαστική Κρατική Παρέμβαση για την Αποφυγή της Αυτοπροβολής: Μια Συνεπτυγμένη Μορφή Πατερναλισμού;

Οι πατερναλιστικές παρεμβάσεις έχουν δύο εξέχοντα χαρακτηριστικά. Πρώτον ο σκοπός της παρέμβασης είναι το ίδιο το καλό του προσβαλλόμενου ατόμου ή η αποφυγή της βλάβης του εαυτού του. Δεύτερον η παρέμβαση εμπεριέχει καταναγκασμό: δεν δίδεται η δυνατότητα στο άτομο να απορρίψει την προσφερόμενη βοήθεια. Είναι ακριβώς αυτό το δεύτερο χαρακτηριστικό -του καταναγκασμού- που διακρίνει τις πατερναλιστικές παρεμβάσεις από άλλες μορφές κρατικής κοινωνικής αρωγής. Συνακόλουθα, μπορεί κάλλιστα κανείς να είναι από τη μια πλευρά σκεπτικιστής σχετικά με τις πατερναλιστικές παρεμβάσεις, ενώ από την άλλη να υποστηρίζει (όπως ο ίδιος ο συγγραφέας) ένα ευρύ πλέγμα παροχών κοινωνικής πρόνοιας.

Στην αγγλοαμερικανική βιβλιογραφία, ο διάλογος αναφορικά με το νομικό πατερναλισμό ξεκίνησε στα μέσα του 19ου αιώνα, με τη γνωστή διατύπωση του Τζον Στιούαρτ Μιλ (John Stuart Mill) για την Αρχή της Βλάβης – και την κριτική του στις πατερναλιστικές παρεμβάσεις.⁴ Στη δεκαετία του '80, υπήρξε περαιτέρω συζήτηση -με τους Τζόελ Φάινμπεργκ (Joel Feinberg), Τζέραλντ Ντουόρκιν (Gerald Dworkin), Τζον Κλάινιγκ (John Kleinig) και Τζόζεφ Ραζ (Joseph Raz) να είναι οι πιο αξιόλογοι συνεισφέροντες.⁵ Πιο πρόσφατα, όμως, το ενδιαφέρον έχει κάπως ατονήσει, ακόμα και στην αγγλοαμερικανική φιλοσοφική βιβλιογραφία.⁶ Επιπλέον, η συζήτηση για τον πατερναλισμό στην δεκαετία του '80 δεν έδωσε μεγάλη προσοχή σε πιθανές διαφορές αρχών μεταξύ των πατερναλιστικών ποινικών απαγορεύσεων και άλλων μορφών καταναγκαστικής κρατικής παρέμβασης (π.χ. στο αστικό ή στο διοικητικό δίκαιο) που στόχευαν στην αποφυγή της αυτοπροσβλητικής συμπεριφοράς.

Η παρούσα ανάλυση ξεκινά με ένα τεκμήριο ενάντια στις πατερναλιστικές παρεμβάσεις. Συνήθως, η πολιτεία δεν πρέπει να χρησιμοποιεί τις καταναγκαστικές της εξουσίες, με οποιονδήποτε τρόπο, προκειμένου να εμποδίσει ένα άτομο να βλάψει τον εαυτό του. Αυτός ο κανόνας θεμελιώνεται στην ιδέα της «προσωπικής κυρι-

Δεύτερον:
η παρέμβαση
εμπεριέχει κατα-
ναγκασμό. Δεν
δίδεται η δυνατό-
τητα στο άτομο
να απορρίψει την
προσφερόμενη
βοήθεια.

αρχίας», σύμφωνα με τα λόγια του Φάινμπεργκ: οι πατερναλιστικές επεμβάσεις παραβιάζουν την αυτονομία του ατόμου.⁷ Πρέπει όμως να αναρωτηθούμε: αυτονομία με ποια έννοια;

Όπου η αυτονομία ορίζεται ως το ορθολογικό ενδιαφέρον του ατόμου για τον ίδιο του τον εαυτό, αυτό θα μπορούσε να δικαιολογήσει μια ευρεία καταναγκαστική παρέμβαση: δηλαδή, κάθε φορά που η συμπεριφορά του δράντος προσώπου αντιβαίνει στο ορθολογικό ενδιαφέρον του για το ίδιο. Αυτή η αντίληψη, ωστόσο, θα μπορούσε να περιλαμβάνει σημαντικές εισβολές στην ατομική αυτοδιάθεση. Συνεπώς, αυτή η διατύπωση θα ευνοούσε περισσότερο, παρά θα περιόριζε, τον πατερναλισμό – αφού μια πατερναλιστική αντίληψη θα υποστήριζε ακριβώς την παρέμβαση, όταν αυτή είναι προς το ορθολογικό συμφέρον του ατόμου για τον ίδιο του τον εαυτό.

Εναλλακτικά, η ατομική κυριαρχία μπορεί ίσως να οριστεί ως μια «βαθιά» αυτονομία – εννοώντας ότι το άτομο δρα σύμφωνα με ένα συνεκτικό σύνολο στόχων της δικής του επιλογής. Αυτό υπονοεί ότι ένα άτομο θα μπορούσε να αναμειχθεί σε προφανώς αυτοκαταστροφικές ενέργειες, εφόσον αυτές αποτελούν μέρος μιας συνολικότερης αντίληψης της ζωής ή του σχεδίου του: ένα παράδειγμα θα μπορούσε να είναι ο μέθυσος ποιητής, που έχει ανακαλύψει ότι η κατανάλωση αλκοόλ και ο τρόπος ζωής που αυτή εμπεριέχει εμπνέει το έργο του [τα παραδείγματα του Χόφμαν (E.T.A. Hoffmann) και του Μπουκόφσκι (Charles Bukowski) έρχονται αμέσως στο μυαλό]. Αυτή η άποψη για την αυτονομία ωστόσο θα επέτρεπε ακόμα μια ευρεία υποκατάσταση κρίσης, όταν το άτομο δεν δρα σύμφωνα με τους καθορισμένους μακροπρόθεσμους στόχους του: παραδείγματος χάριν όταν η αυτοπροσβλητική συμπεριφορά του ατόμου συγκρούεται με τους καθορισμένους από το ίδιο σκοπούς, όταν αυτοί οι στόχοι δεν είναι ορθά καθορισμένοι ή αμοιβαία αντιφατικοί ή όταν αποτυγχάνει να ενημερώσει επαρκώς τον εαυτό του σχετικά με τις συνέπειες της συμπεριφοράς του πάνω στους προσωπικούς μακροπρόθεσμους στόχους του.

Η αντίρρηση σε αυτή την άποψη της «βαθύτερης»

Φωτ.: Ειρήνη Τελλίδου

αυτονομίας είναι ότι, για ένα μεγάλο αριθμό ατόμων που αποτυγχάνουν να αναπτύξουν ένα συνεκτικό σύνολο προσωπικών στόχων -ή αποτυγχάνουν να ενημερώσουν επαρκώς τους εαυτούς τους για τους κινδύνους της δικής τους συμπεριφοράς- ο καθορισμός αυτών των στόχων και των μέσων για την επίτευξή τους θα μπορούσε να γίνει ετερόνομα μέσω της άσκησης της κρατικής εξουσίας. Εν συντομία, η «βαθιά» αυτονομία θα σήμαινε πως αρκετοί άνθρωποι θα μπορούσαν για μεγαλύτερο διάστημα να κατευθύνουν τις δικές τους ζωές.

Γι' αυτό τον λόγο είναι προτιμότερο να ορίσουμε την αυτονομία (όπως κάνει ο Φάινμπεργκ) ως απλή κυριαρχία στην επιλογή.⁸ Αυτό θα απέκλειε εντελώς, τουλάχιστον *prima facie*, τον άμεσο πατερναλισμό για ικανά υποκείμενα. Αυτή η προσέγγιση σέβεται την ικανότητα του ατόμου να επιλέγει. Ωστόσο, το κάνει αυτό με σημαντικό κόστος. Οι άνθρωποι σφάλουν και τείνουν σε στιγμές έντονου στρες να προβαίνουν σε ενέργειες που οδηγούν σε δραστικές και μη αναστρέψιμες συνέπειες για τους ίδιους. Σε τέτοιες καταστάσεις, μια άρνηση επέμβασης μπορεί πάντοτε να ματαιώσει την επίτευξη των μακροπρόθεσμων στόχων του ίδιου του ατόμου.

Προκειμένου ν' αντιμετωπίσουμε τέτοιες καταστάσεις ο Τζον Κλάινγκ και ο Τζέραλντ Ντουόρκιν έχουν προτείνει περιορισμένες εκδοχές πατερναλισμού.⁹ Εδώ ο

κανόνας είναι η απλή αυτοδιάθεση: το άτομο αποφασίζει για τη δική του συμπεριφορά και κανένα υποκατάστατο της δικής του κρίσης δεν είναι υπό κανονικές συνθήκες επιτρεπτό. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όμως, οι μακροπρόθεσμοι στόχοι του ατόμου θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως βάσιμοι λόγοι παρέμβασης (βλ. Κλάινιγκ¹⁰). Όταν ένα άτομο, του οποίου ο προηγούμενος τρόπος ζωής υποδεικνύει μια μακροπρόθεσμη δέσμευση σε διάφορα σχέδια εν εξελίξει, επιχειρεί απόπειρες αυτοκτονίας ή αυτοτραυματισμού έπειτα από μια σοβαρή προσωπική αποτυχία (π.χ. την κατάρρευση του γάμου του), μια προσωρινή παρέμβαση μπορεί να είναι κατάλληλη προκειμένου να αποκτήσει χρόνο για περισυλλογή και αναστοχασμό. Εδώ, οι προφανείς μακροπρόθεσμες επιλογές του ατόμου συνεκτιμώνται, προκειμένου να ληφθεί μια απόφαση παρέμβασης. Επομένως, το σχέδιο αυτό διαφέρει από την άποψη που συζητήθηκε ωστόσο στο ότι για το άτομο του οποίου οι μακροπρόθεσμες επιλογές δεν μπορούν να εξακριβωθούν -ή το οποίο εμφανίζεται να έχει αντιφατικούς ή ασαφείς στόχους στη ζωή του- μια καταναγκαστική παρέμβαση δεν θα ήταν πλέον επιτρεπτή.

Φυσικά, αυτή η προσέγγιση δεν θα εγγυάτο ότι η επέμβαση θα ήταν πάντοτε σύμφωνη με τους πραγματικούς μακροπρόθεσμους στόχους του ατόμου, αφού οι τελευταίοι ίσως είναι δύσκολο να διακριβωθούν σε κάθε ατομική περίπτωση, ειδικά όταν κρατικές υπηρεσίες επιχειρούν τέτοιες κρίσεις. Το άτομο που φαίνεται να είναι αφοσιωμένο στη δουλειά και την οικογένειά του, αλλά επιχειρεί να δηλητηριάσει τον εαυτό του έπειτα από μια πρόσφατη απόλυσή του, ενδέχεται πραγματικά να έχει φθάσει σε μια οριστική μακροπρόθεσμη απόφαση ότι «ως εδώ και μη παρέκει» και ότι δεν αξίζει πλέον να ζει - έτσι ώστε το άδειασμα του στομάχου του και η κράτησή του για παρακολούθηση επί μέρες μπορεί ν' ακυρώσει τις αποφασισμένες προσωπικές του επιλογές. Αλλά εύλογα, ο νόμος χρειάζεται ν' αντιμετωπίζει τις συνηθισμένες υποθέσεις - και στις περισσότερες αυτών των περιπτώσεων, το άτομο θα ενεργούσε πιθανώς λόγω μιας άμεσης απελπισίας. Επιπρόσθετα, θα έπρεπε τελικά να επιτρεπόταν στο άτομο να αυτοκτονήσει χωρίς κα-

μία περαιτέρω παρέμβαση, εάν αυτός είναι ο προφανής αποφασισμένος στόχος του.

Σ' αυτή την εκδοχή περιορισμένου πατερναλισμού οι βάσιμοι λόγοι παρέμβασης παραμένουν λίγοι, αφού σπάνια θα ήταν η περίπτωση που οι κρατικές αρχές θα είχαν επαρκείς πληροφορίες για να προβούν σε κρίση αναφορικά με τη φύση των μακροπρόθεσμων σχεδίων και προτιμήσεων του ατόμου. Πράγματι, ο Κλάινινγκ παραδέχεται ότι το κράτος και οι υπηρεσίες του σπανίως θα ήταν σε θέση να έχουν επαρκή ενόραση του χαρακτήρα των μακροπρόθεσμων σχεδίων ενός ατόμου, να κάνουν την εξαναγκαστική κρατική παρέμβαση εφικτή ή επιθυμητή. Γι' αυτό το λόγο θα περιόριζε την εφαρμογή αυτού του είδους του πατερναλισμού σε διαπροσωπικές καταστάσεις – παραδείγματος χάριν, στην περίπτωση του ατόμου που κρύβει τα βαρβιτουρικά του απελπισμένου φίλου του.¹¹ Σε μια άλλη εκδοχή ο Ντούορκιν θα μας πρόσφερε μια λιγότερο φιλόδοξη και περισσότερο άμεσα εφαρμόσιμη προσέγγιση.¹² Ο ίδιος υποστηρίζει ότι η παρέμβαση θα ήταν επιτρεπτή, όταν: (1) η αυτοπροβολή είναι δυνητικά βαριά και μη αναστρέψιμη (π.χ. θάνατος ή σοβαρός τραυματισμός), (2) το πρόσωπο εμφανίζεται να ενεργεί κάτω από ασυνήθιστο στρες (3) η διάρκεια της παρέμβασης είναι περιορισμένη και (4) υπάρχουν περιορισμοί ως προς τον αριθμό των επαναλαμβανόμενων παρεμβάσεων.¹³ Στις περισσότερες περιπτώσεις, εύλογα, το άτομο ενδέχεται να δρα υπό το στρες της στιγμής και άσχετα από τα μακροπρόθεσμα σχέδιά του. Και σε κάθε περίπτωση (εξαιτίας των περιορισμών στον αριθμό των επαναλαμβανόμενων παρεμβάσεων) θα μπορούσε τελικά να αυτοτραυματιστεί εφόσον αποφάσιζε να πράξει κάτι τέτοιο.

Ωστόσο, πρέπει να δοθεί έμφαση στο ότι αυτά τα τελευταία σχέδια – στο βαθμό που επιτρέπουν καταναγκαστική παρέμβαση – αποτελούν πράγματι ένα είδος «σκληρού» πατερναλισμού.¹⁴ Η αυτοδιάθεση περιλαμβάνει, *stricto sensu*, το να φέρεται κανείς στον εαυτό του όπως ο ίδιος τώρα επιλέγει – ανεξάρτητα από τις φερόμενες μακροπρόθεσμες προτιμήσεις που κάποιος έχει αναπτύξει προγενέστερα. Το επιχείρημα υπέρ αυτών των σχεδίων δεν είναι πως η παρέμβαση δεν θα ήταν

Ο νόμος χρειάζεται ν' αντιμετωπίζει τις συνηθισμένες υποθέσεις – και στις περιπτώσεις, οι οποίες περιλαμβάνονται, το άτομο θα ενεργούσε πιθανώς λόγω μιας άμεσης απελπισίας

πατερναλιστική. αλλά ότι αποτελούν μια κατάλληλη μορφή πατερναλιστικής παρέμβασης, γιατί μπορεί να βοηθήσουν στη διασφάλιση των μακροπρόθεσμων προτιμήσεων και προτεραιοτήτων του ατόμου.

II. Πατερναλιστικές Ποινικές Απαγορεύσεις: Γιατί Είναι Τόσο Προβληματικές;

Ο περιορισμένος πατερναλισμός που μόλις αναλύθηκε στο πρώτο μέρος (I.) παρέχει απλά ορισμένους λόγους για κάποιου είδους κρατική παρέμβαση: δεν παρέχει ειδικούς λόγους για μια παρέμβαση σε επίπεδο ποινικού δικαίου. Κατά τη δική μου κρίση υπάρχουν ιδιαίτερες δυσκολίες για την επίκληση ποινικών κυρώσεων, ακόμη και στις περιπτώσεις όπου ένα μοντέλο περιορισμένου πατερναλισμού μπορεί να δικαιολογούσε την καταναγκαστική κρατική παρέμβαση υπό κάποια άλλη (αστική) μορφή. Σε απλές περιπτώσεις, όπως αυτής της απόπειρας αυτοκτονίας, το σημείο αυτό είναι προφανές. Ίσως είναι κατάλληλο για την πολιτεία να αναμειγνύεται υπό ορισμένες συνθήκες σε περιστατικά απόπειρας αυτοκτονίας, μέσω της κράτησης του ατόμου για ένα περιορισμένο διάστημα, προκειμένου να του επιτρέψει να συλλογιστεί και να αναστοχαστεί. Ωστόσο, η τιμωρία του για την απόπειρα αυτοκτονίας αποτελεί ένα εντελώς διαφορετικό ζήτημα. Πράγματι, αυτό το τελευταίο έγκλημα δεν υφίσταται πλέον στα σύγχρονα ποινικά νομοθετήματα.

Ένα απλό και πολλάκις επικαλούμενο επιχείρημα κατά τέτοιων πατερναλιστικών ποινικών απαγορεύσεων είναι ότι αντίκεινται στον ίδιο το σκοπό του πατερναλισμού, διότι η ποινική κύρωση – με τις στερήσεις και την επίκρισή της – δεν θα ήταν προς το συμφέρον του ατόμου.¹⁵ Με βαριές ποινές για υποτιθέμενες αυτοπροσβλητικές συμπεριφορές όπως η χρήση ναρκωτικών ουσιών, αυτό το επιχείρημα είναι προφανώς ορθό: πώς άραγε το συμφέρον ενός χρήστη ναρκωτικών ουσιών θα μπορούσε να προαχθεί μέσα από το πλήγμα μιας πολύχρονης κράτησης που οι νόμοι περί ναρκωτικών (ειδικά οι εξ Αμερικής προερχόμενοι ή επηρεαζόμενοι) προβλέπουν; Αλλά με περισσότερο μετριοπαθείς ποινικές κυρώσεις η υπόθεση δεν είναι τόσο ξεκάθαρη. Εάν μια συγκεκριμένη

σοβαρή και μη αναστρέψιμη αυτοπροσβλητική συμπεριφορά υπόκειται σε περιορισμένες ποινικές κυρώσεις, και αν αυτό βοηθούσε στην ελάττωση εμφάνισης μιας τέτοιας συμπεριφοράς, η «θεραπεία» μπορεί να μην ήταν πάντοτε για το άτομο χειρότερη απ' ό,τι η αρρώστια.

Το κύριο επιχείρημα κατά της επίκλησης του ποινικού δικαίου έχει διαφορετική κατεύθυνση και αφορά τις επικριτικές επιπτώσεις της ποινής. Αυτή η ποινή εμπεριέχει στον πυρήνα της επίκριση. Είναι, δηλαδή, μια κρίση αποδοκιμασίας ή ενοχής για την πράξη και τον δράστη και έχει αποτελέσει ένα πολύ γνωστό αντικείμενο έρευνας τόσο στη γερμανική όσο και στην αγγλοσαξωνική ποινική θεωρία.¹⁶ Έχει επίσης υποστηριχθεί από τον Άντονυ Νταφ (Antony Duff) και μένα τον ίδιο, παραδείγματος χάριν,¹⁷ ότι αυτό το στοιχείο της επίκρισης έχει έναν καίριο κανονιστικό ρόλο, ο οποίος δεν μπορεί να εκτιμηθεί με καθαρά αιτιοκρατικούς όρους. Έχουμε προτείνει ότι ο εν λόγω κανονιστικός ρόλος αφορά τον χαρακτηρισμό του δράστη ως εντολοδόχου ικανού ηθικής στάθμισης και επίσης την αναγνώριση της ηθικής υπόστασης του βλαφθέντος προσώπου ως κάποιου που αδικήθηκε από την αξιόποινη πράξη του δράστη.¹⁸

Στο πλαίσιο της συμπεριφοράς που είναι επιζήμια για τους άλλους, αυτή η επικριτική αντίδραση μπορεί εύκολα να εξηγηθεί. Όταν ο Δ επιτίθεται κατά του Β, παραβιάζει τη νόμιμη αξίωση που έχει ο Β στην προσωπική φυσική του ακεραιότητα. Κι αυτή η παραβίαση, όταν γίνεται εκούσια, δηλώνει αξιόποινη αδιαφορία για τα ζωτικά συμφέροντα του Β και συνεπώς συνιστά ένα αξιοκατάκριτο άδικο. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η συμπεριφορά δεν είναι μόνο άδικη, αλλά ο λόγος για την επικριτική αντίδραση της πολιτείας έγκειται ακριβώς στο ότι η εν λόγω αντίδραση εμπεριέχει μια δημόσια αναγνώριση της παράνομης συμπεριφοράς.¹⁹ Ακόμη κι αν γίνεται αντιληπτό ότι η ποινική κύρωση έχει επίσης ορισμένα σημαντικά αποτρεπτικά στοιχεία²⁰ ή ότι δικαιούται μέχρι ένα μέτριο βαθμό να χρησιμοποιήσει αποτρεπτικά κριτήρια,²¹ ένα αναπόδραστο χαρακτηριστικό της ποινικής κύρωσης είναι ο καταλογισμός παραπτώματος που προκύπτει από προγενέστερη άδικη πράξη και η συνακόλουθη επιβολή της επίκρισης.

Η ποινή εμπεριέχει στον πυρήνα της επίκριση. Είναι, δηλαδή, μια κρίση αποδοκιμασίας ή ενοχής για την πράξη και τον δράστη.

Όταν όμως αυτό το επικριτικό παράδειγμα εφαρμόζεται σε αυτοπροσβλητική συμπεριφορά, τότε διαστέλλεται πολύ περισσότερο. Ας υποθέσουμε ότι ο Δ διαπράττει «επίθεση» κατά του εαυτού του: έχοντας μόλις χάσει τη δουλειά του, απελνίζεται και αποπειράται να αυτοκτονήσει. Ίσως, δεν φέρεται καθόλου έξυπνα. Εάν περίμενε λίγο, θα είχε συνειδητοποιήσει πως είχε λόγους να συνεχίσει να ζει. Εύλογα, μια κρατική παρέμβαση που θα του παρείχε μια περίοδο «χαλάρωσης» θα δικαιολογούνταν για λόγους που ήδη συζητήθηκαν στο πρώτο μέρος. Αλλά μπορεί άραγε αυτή η συμπεριφορά να χαρακτηριστεί δικαιολογημένα ως μια αξιοκατάκριτη παραβίαση νόμιμων αξιώσεων που ο ίδιος ο Δ έχει ενάντια στον εαυτό του; Κι αν ακόμη η συμπεριφορά θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αδικοπραξία κάποιας μορφής, είναι δικαιολογημένο να υποστηρίξουμε ότι ένας λόγος ή ένας από τους κύριους λόγους που επεμβαίνει το ποινικό δίκαιο είναι για να προσδώσει δημόσια αναγνώριση σ' αυτό το «άδικο»; Νομίζω πως όχι.

Η κεντρική ένσταση στη χρήση ποινικών κυρώσεων σε τέτοιες περιπτώσεις απόπειρας αυτοπροσβολής είναι ότι αυτή δεν συμβιβάζεται με την αιτιολογία που επιτρέπει τις πατερναλιστικές παρεμβάσεις οποιουδήποτε βαθμού. Στην ανάλυση που ήδη έγινε παραπάνω για έναν περιορισμένο πατερναλισμό, η αιτιολογική βάση παρέμβασης σχετιζόταν με τη διατήρηση των μελλοντικών ευκαιριών ζωής του ατόμου: το άτομο περιορίζεται τώρα, προκειμένου να του δοθεί η ευκαιρία αργότερα να κυνηγήσει τους (προφανείς) μακροπρόθεσμους στόχους του.²² Αυτός ο λόγος παρέμβασης είναι καθαρά προσανατολισμένος στο μέλλον. Και αυτός ο προσανατολισμός στο μέλλον καθιστά την ποινική κύρωση – με τα ισχυρά αναδρομικά και επικριτικά χαρακτηριστικά – μια ακατάλληλη μορφή αντίδρασης.

Σκεφθείτε την προαναφερθείσα περίπτωση με το άτομο που πρόσφατα απολύθηκε και το οποίο αποπειράται κατόπιν ν' αυτοκτονήσει. Η αιτιολογική βάση για οποιαδήποτε παρέμβαση, όπως προτείναμε νωρίτερα, είναι να δώσουμε στο άτομο χρόνο να αναστοχαστεί και να συλλογιστεί τις επιλογές του. Αλλά τέτοιοι λόγοι συνδέονται με τη διατήρηση των ευκαιριών της ζωής του

στο μέλλον, όχι με την αναγνώριση του αξιοκατάκριτου της προγενέστερης του συμπεριφοράς. Συνεπώς, μια επικριτική αντίδραση που θα δίδει έμφαση στο άδικο της προηγούμενης του συμπεριφοράς δεν έχει εδώ θέση.

Αυτό το σημείο μας προσφέρει μεγάλη ανακούφιση, όταν κανείς αναλογίζεται το μέγεθος της παρέμβασης. Εξαιτίας των επικριτικών χαρακτηριστικών της ποινικής κύρωσης, το μέγεθος της παρέμβασης θα πρέπει αυστηρά να περιορίζεται σύμφωνα με την αρχή της αξιοκρατικής αναλογικότητας, δηλαδή, σύμφωνα με το βαθμό της βλαπτικότητας και της υπαιτιότητας της εγκληματικής συμπεριφοράς.²³ Ας υποθέσουμε ότι ο Δ-1 μαχαιρώνει κάποιον, ενώ ο Δ-2 οδηγεί απερίσκεπτα υπό την επήρεια αλκοόλ αλλά τελικά δεν τραυματίζει κανένα. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η ποινή για τον Δ-1 πρέπει να είναι σημαντικά ανώτερη από αυτή για τον Δ-2 με βάση την αρχή της αναλογικότητας, γιατί και η βλάβη ήταν σπουδαιότερη (πραγματική βλάβη σε σχέση με κίνδυνο) και ο βαθμός της υπαιτιότητας επίσης (πρόθεση σε σχέση με αμέλεια).²⁴ Αλλά αν προεκτίνουμε την παραπάνω ανάλυση στην αυτοπροσβολή, θα διαπιστώσουμε ότι αυτή αγγίζει τα όρια της. Ας υποθέσουμε ότι ο Δ-3 μαχαιρώνει τον εαυτό του, ενώ ο Δ-4 διακινδυνεύει την υγεία του με την καθημερινή κατανάλωση μεγάλων ποσοτήτων αλκοόλ. Πρέπει η πολιτεία (εάν πρέπει τελικά να αναμειχθεί σε οποιοδήποτε βαθμό) να αναμειχθεί αυστηρότερα με την περίπτωση του Δ-3, ο οποίος επιχειρεί αυτοκτονία, επειδή ο βαθμός της βλάβης και της «υπαιτιότητας» της συμπεριφοράς του ήταν μεγαλύτερος; Δύσκολα. Εάν ήταν κατάλληλο για την πολιτεία να επέμβει καταναγκαστικά, ο στόχος θα έπρεπε να αφορά το μέλλον και η έμφαση θα μπορούσε έτσι ν' αναστραφεί: ο Δ-3, ο οποίος αποπειράθηκε ν' αυτοκτονήσει, θα μπορούσε να κρατηθεί για κάποιες μορφές περίοδο «χαλάρωσης», ενώ ο Δ-4, ο οποίος είναι αλκοολικός, στο βαθμό που θα ήταν περισσότερο συνετό ν' αντιμετωπιστεί πειθαναγκαστικά ο αλκοολισμός του – πιθανώς θα απαιτούσε ένα μεγαλύτερο διάστημα αγωγής κατ' οίκον.

Δεν θα μπορούσε όμως να υποστηριχθεί ότι η αυτοκαταστροφική συμπεριφορά μπορεί ορισμένες φορές

να είναι αξιοκατάκριτη και συνεπώς άξια επίκρισης; Πιθανώς ναι, όταν οι συνέπειες αυτής της συμπεριφοράς είναι μη αναστρέψιμες και οι λόγοι για την αποπειρώμενη αυτοπροσβολή εμφανίζονται ως καταφανώς κοντόφθαλμοι και αδικαιολόγητοι. Φανταστείτε μια ακραία περίπτωση: αυτή του πατριώτη-μουσικόφιλου της ποπ, ο οποίος αποφασίζει ότι θα αυτοκτονήσει αν η χώρα του λάβει μηδέν βαθμούς (όπως συνέβη πρόσφατα με την Αγγλία) στο Διαγωνισμό Τραγουδιού της Πουροβίζιον. Αναμφίβολα, αυτός είναι ένας γελοίος λόγος για την απόπειρα αυτοεξόντωσής του και το εν λόγω άτομο (αν υποθέσουμε ότι τελικά επιζεί) θα μπορούσε δικαιολογημένα να επικριθεί από φίλους και γνωστούς για την προσπάθεια του να «πετάξει» το προσωπικό του δυναμικό και τις προοπτικές του. Αλλά τέτοιες ιδιωτικές κρίσεις υπαιτιότητας δεν δύνανται να αποτελέσουν τη βάση ενός κρατικού σχεδίου ποινικής επίκρισης, εάν η αρχή της αυτοδιάθεσης ληφθεί υπόψη σοβαρά: η νομιμότητα των λόγων του για τις προγενέστερες συμπεριφορές που αφορούν τον εαυτό του πρέπει να είναι ένα θέμα του ίδιου προσωπικά, όχι της πολιτείας να αποφασίσει. Η κρατική εξαναγκαστική παρέμβαση, σύμφωνα με τον περιορισμένο πατερναλισμό που αναλύθηκε παραπάνω, θα μπορούσε να ήταν επιτρεπτή μόνο αν συμβάδιζε με τους δικούς του προφανείς μακροπρόθεσμους στόχους και επομένως τον συνέδραμε, προκειμένου να διατηρήσει την ικανότητά του να επιτύχει αυτούς τους στόχους. Αυτό, ωστόσο, είναι καθαρά ένα θέμα διασφάλισης των μελλοντικών του συμφερόντων, όχι διατύπωσης μιας ποινικής επίκρισης για άδικες και αυτοκαταστροφικές προηγούμενες επιλογές.

Το συμπέρασμά μου είναι ότι οι ποινικές κυρώσεις δεν είναι ένας κατάλληλος τρόπος καταναγκαστικής επέμβασης, προκειμένου να αποφευχθεί η αυτοπροσβολή του ενεργούντος προσώπου. Συνεπώς, ακόμη και σε περιπτώσεις στις οποίες ένας περιορισμένος πατερναλισμός θα μπορούσε να θεωρηθεί πως δικαιολογεί κρατική παρέμβαση αστικού χαρακτήρα, το ποινικό δίκαιο δεν αποτελεί τον κατάλληλο μηχανισμό.

Αυτό το επιχειρήμα ενάντια στην ποινικοποίηση της αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς έχει ως σημείο

εκκίνησης τον «περιορισμένο πατερναλισμό» των Κλάινινγκ και Ντούρκιν,²⁵ ο οποίος επιτρέπει την καταναγκαστική κρατική παρέμβαση αλλά μόνο σε εξαιρετικά συγκεκριμένες περιπτώσεις – δηλαδή, όταν η επέμβαση συμβαδίζει με τους προφανείς μακροπρόθεσμους στόχους του ατόμου. Τι θα συνέβαινε όμως εάν κάποιος επιθυμούσε την υιοθέτηση ενός περισσότερο επιτρεπτού επιπέδου πατερναλιστικής επέμβασης; Ας υποθέσουμε, παραδείγματος χάριν, ότι η παρέμβαση για ένα σημαντικά μεγαλύτερο (αλλά όχι αόριστο χρονικά) διάστημα θεωρούνταν επιτρεπτή, σε καταστάσεις στις οποίες οι αυτοπροσβλητικές συνήθειες του ατόμου εμφανίζονταν πως έχουν συσκοτίσει την ικανότητά του να επιδιώξει τα μακροπρόθεσμα συμφέροντά του – όπως κάποιοι θα υποστήριζαν ότι θα έπρεπε να είναι η περίπτωση για συγκεκριμένες κατηγορίες χρηστών ναρκωτικών.²⁶ Εγώ θα ήμουν επιφυλακτικός απέναντι σε μια τέτοια επέκταση των λόγων της πατερναλιστικής παρέμβασης, αλλά ακόμη κι αν αυτή η ευρύτερη έκταση πατερναλιστικών παρεμβάσεων θεωρούνταν κατάλληλη, ο σκοπός της θ' αφορούσε και τότε τη διατήρηση των ευκαιριών ζωής του ατόμου στο μέλλον. Αυτό θα παρέμενε ένας προσανατολισμός για το μέλλον, ο οποίος δεν θα συμβάδιζε με την αναδρομική και επικριτική εστίαση της ποινικής κύρωσης. Συνακόλουθα, η τιμωρία αυτών των ανθρώπων θα παρέμενε αδικαιολόγητη, ακόμη κι αν μιας ευρύτερης έκτασης «αστικής» (δηλαδή, μη ποινική) παρέμβαση δικαιολογούνταν.

III. Απώτεροι Λόγοι Επέμβασης;

Ποια πρακτική διαφορά θα είχε μια τέτοια αρχή ενάντια στον άμεσο πατερναλισμό για το ποινικό δίκαιο; Έχει προβληθεί κάποιες φορές ότι οι περισσότερες εμφανιζόμενες ως πατερναλιστικές νομικές απαγορεύσεις μπορούν να δικαιολογηθούν από άλλους λόγους – ειδικότερα, από λόγους που σχετίζονται με την Αρχή της Βλάβης.²⁷ Αυτές οι αιτιάσεις, ωστόσο, δεν αποδεικνύονται καλά θεμελιωμένες μόλις εξεταστούν προσεκτικότερα. Ας εξετάσουμε τρία παραδείγματα:

Καθήκον διάσωσης: Σύμφωνα με το γερμανικό δίκαιο (άρ. 323c ΓΠΚ) ένα άτομο έχει το δικαίωμα να δια-

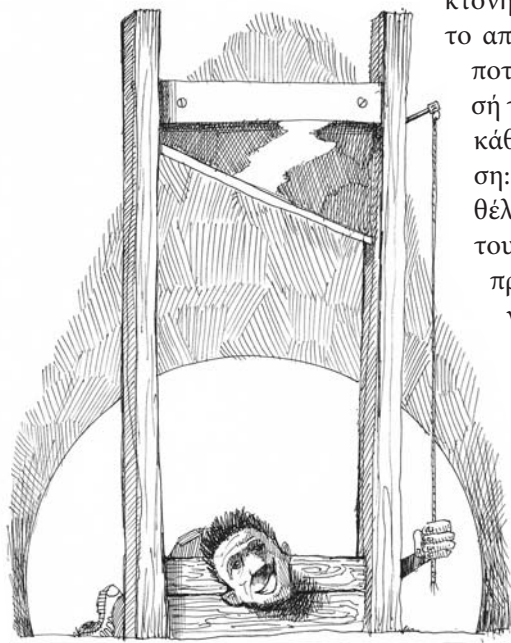
Ο «περιορισμένος πατερναλισμός» των Κλάινινγκ και Ντούρκιν επιτρέπει την καταναγκαστική κρατική παρέμβαση αλλά μόνο σε εξαιρετικά συγκεκριμένες περιπτώσεις, δηλαδή, όταν η επέμβαση συμβαδίζει με τους προφανείς μακροπρόθεσμους στόχους του ατόμου

σώσει κάποιον που διατρέχει κίνδυνο. Οι δημόσιες αρχές διάσωσης καλούνται επίσης για να συνδράμουν το εν λόγω άτομο. Σε ποιο βαθμό αυτές οι προϋποθέσεις – ή οι αντιλήψεις στις οποίες βασίζονται- θεμελιώνουν την κρατική παρέμβαση σε περιπτώσεις αυτοτραυματισμού;

Σε μια κανονική περίπτωση διάσωσης, το θύμα εμφανικά δεν επιθυμεί να βρίσκεται σε κίνδυνο: βρίσκεται σ' ένα ποτάμι, κινδυνεύει να πνιγεί, επειδή το έσπρωξαν ή κατά λάθος έπεσε μέσα. Αυτές οι περιπτώσεις εμπιέχουν κάτι παρόμοιο με την Αρχή της Βλάβης: Εάν το θύμα σπρώχθηκε, τότε υπήρξε θύμα μιας επιζήμιας συμπεριφοράς του υποκινητή και το ερώτημα είναι εάν ένας περαστικός (ο οποίος δεν είναι υπεύθυνος για την αρχική πράξη τοποθέτησης του θύματος σε κίνδυνο) έχει εντούτοις την υποχρέωση να προσφέρει βοήθεια. Το γερμανικό δίκαιο θεωρεί ότι ο περαστικός έχει μια τέτοια υποχρέωση, βασισμένη σε καθήκοντα αλτρουισμού (ή αλληλεγγύης σύμφωνα με τη γερμανική ορολογία) μεταξύ των πολιτών. Το αγγλικό δίκαιο πάλι ορίζει πως τέτοια υποχρέωση δεν υφίσταται.²⁸

Με την αποπειρώμενη αυτοπροσβολή η κατάσταση είναι διαφορετική. Αυτός που αποπειράθηκε να αυτο-

κτονήσει διατρέχει κίνδυνο επειδή ο ίδιος το αποφάσισε αυτό. Πήδηξε ο ίδιος στο ποτάμι, παραδείγματος χάριν. Η διάσωσή του, σ' αυτή την περίπτωση, είναι ξεκάθαρα μια πατερναλιστική παρέμβαση: η διάσωσή του ενεργείται παρά τη θέληση του ίδιου να τερματίσει τη ζωή του. Μήπως αυτό σημαίνει ότι καμία προσπάθεια διάσωσης δεν θα έπρεπε να είναι επιτρεπτή; Όχι απαραίτητα. Ενώ η κατάσταση βρίσκεται άμεσα σε εξέλιξη, ίσως είναι αδύνατον να διακριβωθεί η προτίμησή του για τη ζωή ή το θάνατο και τότε η διάσωση είναι κατάλληλη γιατί μπορεί να θέλει να επιζήσει. Κι αν ακόμη όμως εμφανίζεται ότι επιθυμεί το θάνατο, ο περιορισμένος πατερναλισμός που

Δ.Κ.

αναλύθηκε στο πρώτο μέρος πιο πάνω θα μπορούσε να επιτρέψει επεμβάσεις διάσωσης – και πιθανώς ακόμη και μια σύντομη περίοδο κράτησης του ατόμου έπειτα για αναστοχασμό και συλλογισμό. Αυτό που θα πρέπει να υπογραμμιστεί, όμως, είναι ότι η απόπειρα στην αυτοπροβολή αλλάζει τη συλλογιστική. Ο συνήθης λόγος για το δικαίωμα διάσωσης, ο οποίος προκύπτει από την ανάγκη αποφυγής βλάβης σε τρίτους, δεν θα μπορούσε να θεμελιώσει εδώ παρέμβαση. Ο τύπος και η έκταση της παρέμβασης θα έπρεπε, αντίθετα, να ρυθμίζεται από πατερναλιστικές παρεμβάσεις του τύπου που συζητήθηκαν στο πρώτο μέρος.

«Βλάβη» στο κρατικό σύστημα προστασίας της δημόσιας υγείας; Έχει επίσης υποστηριχθεί ότι οι απόπειρες αυτοπροβολής είναι τελικά ένα είδος «βλάβης» σε τρίτους σύμφωνα με την Αρχή της Βλάβης, γιατί υποστηρίζεται ότι υφίστανται έμμεσες οικονομικές επιπτώσεις σε τρίτους. Παραδείγματος χάριν, υπάρχουν οικονομικές επιπτώσεις στο χρηματοδοτικό σύστημα της κρατικής διάσωσης και υγείας. Το άτομο που πηδά από τη γέφυρα επηρεάζει τους άλλους αρνητικά, επειδή κάνει χρήση αυτών των δαπανηρών και υποστηριζόμενων από τη φορολογία υπηρεσιών. Αλλά θα πρέπει όμως να θυμάται κανείς ότι το άτομο δεν επιθυμεί να διασωθεί – επιχειρεί να αυτοκτονήσει. Θα πρέπει να διασωθεί παρά την επιθυμία του; Οι δαπάνες του κρατικού κεφαλαίου συμβαίνουν μόνο αν η πολιτεία αποφασίσει να επεκτείνει τις υπηρεσίες της σ' εκείνους που ηθελημένα αυτοπροσβάλλονται. Εάν αποφασιστεί ότι αυτά τα άτομα πρέπει για το δικό τους συμφέρον να λάβουν αυτές τις υπηρεσίες, αυτό είναι πατερναλισμός και θα πρέπει να κριθεί σύμφωνα με τους δικούς του όρους. Η παρέμβαση αυτή δεν μπορεί να δικαιολογηθεί καταφεύγοντας στην Αρχή της Βλάβης και μόνο.

«Απώτερη» βλάβη; Έχει επίσης αρκετές φορές υποστηριχθεί ότι πολλές εμφανιζόμενες ως πατερναλιστικές απαγορεύσεις, όπως εκείνες που σχετίζονται με την κατοχή ναρκωτικών ουσιών, ουσιαστικά προκαλούν μακροπρόθεσμες επιζήμιες επιπτώσεις επειδή πυροδοτούν μια αλυσίδα αρνητικών συνεπειών που καταλήγουν σε πράξεις θυματοποίησης άλλων προσώπων. Συνεπώς,

Το άτομο που πηδά από τη γέφυρα επηρεάζει τους άλλους αρνητικά, επειδή κάνει χρήση αυτών των δαπανηρών και υποστηριζόμενων από τη φορολογία υπηρεσιών

Έχει επίσης αρκετές φορές υποστηριχθεί ότι πολλές εμφανιζόμενες ως πατερναλιστικές απαγορεύσεις, όπως εκείνες που σχετίζονται με την κατοχή ναρκωτικών ουσιών, ουσιαστικά προκαλούν μακροπρόθεσμες επιζήμιες επιπτώσεις επειδή πυροδοτούν μια αλυσίδα αρνητικών συνεπειών που καταλήγουν σε πράξεις θυματοποίησης άλλων προσώπων

προβάλλεται ότι οι απαγορεύσεις περί των ναρκωτικών ουσιών δεν απαιτείται να στηρίζονται σε πατερναλιστικές αξιώσεις για να είναι δεκτές. Η χρήση ναρκωτικών ουσιών πρέπει να απαγορεύεται διότι οδηγεί σε επιπρόσθετους εγκληματογόνους όρους, οι οποίοι με τη σειρά τους δημιουργούν κλασικώς επιζήμια συμπεριφορά όπως αυξημένα επίπεδα κλοπών, επιθέσεων, βανδαλισμών κτλ. Αυτό, ωστόσο, περιλαμβάνει μια υπαιτιότητα «παρεμβάλλουσας επιλογής»: η συμπεριφορά (στην προκειμένη περίπτωση η χρήση ναρκωτικών ουσιών) απαγορεύεται εξαιτίας της τάσης να παρωθείται κάποιο άλλο δρων πρόσωπο ή το ίδιο δρων πρόσωπο σε κάποια άλλη στιγμή να αποφασίσει την εμπλοκή του σε επιβλαβή συμπεριφορά.

Αυτή η *prima facie* ένσταση σε μια τέτοια υπαιτιότητα «παρεμβάλλουσας επιλογής» -όπως ήδη έχω υποστηρίξει αλλού²⁹- είναι ότι το τελικό επιβλαβές αποτέλεσμα δεν αποτελεί ευθύνη του αρχικού δρώντος προσώπου. Και επειδή δεν υπάρχει υπαιτιότητα, είναι απαράδεκτο να επιβάλλουμε την επικριτική απάντηση του ποινικού δικαίου. Αυτή είναι κατά κύριο λόγο η περίπτωση κατά την οποία η αλυσίδα των συνεπειών περιλαμβάνει παρεμβάλλοντα δρώντα πρόσωπα. Εδώ η ίδια συμπεριφορά του δρώντα προσώπου (π.χ. η κατοχή και χρήση ναρκωτικών ουσιών) δεν είναι από μόνη της επιβλαβής σε τρίτους, αλλά ποινικοποιείται μόνο και μόνο γιατί παρεμβάλλοντα δρώντα πρόσωπα που το αρχικό δρων πρόσωπο δεν ελέγχει μπορεί να οδηγηθούν στην ανάμιξή τους σε περαιτέρω συμπεριφορές που επιφέρουν ή διακινδυνεύουν βλάβη. Το να επιβάλλουμε σε τέτοιες περιπτώσεις ποινική υπαιτιότητα στο αρχικό δρων πρόσωπο, παραβλέπει την αρχή της ατομικής ευθύνης: το διαχωρισμό των προσώπων ως δρώντων προσώπων ικανών επιλογής. (Συγκριτικά ίδιες ενστάσεις εμφανίζονται επίσης σε περιπτώσεις όπου υπάρχει το ίδιο δρων πρόσωπο αλλά περιλαμβάνονται μεταγενέστερες επιλογές.³⁰) Η υπαιτιότητα είναι κατάλληλη για το αρχικό δρων πρόσωπο, μόνο όταν αυτό πράττει κάτι που παρέχει «κανονιστική ανάμειξη» στις μεταγενέστερες επιλογές: εάν δηλαδή αυτό το πρόσωπο, στην αρχική του συμπεριφορά, κάνει κάτι που επιβεβαιώνει ή προσουπο-

γράφει τις μεταγενέστερες επιλογές των άλλων δρώντων προσώπων.³¹

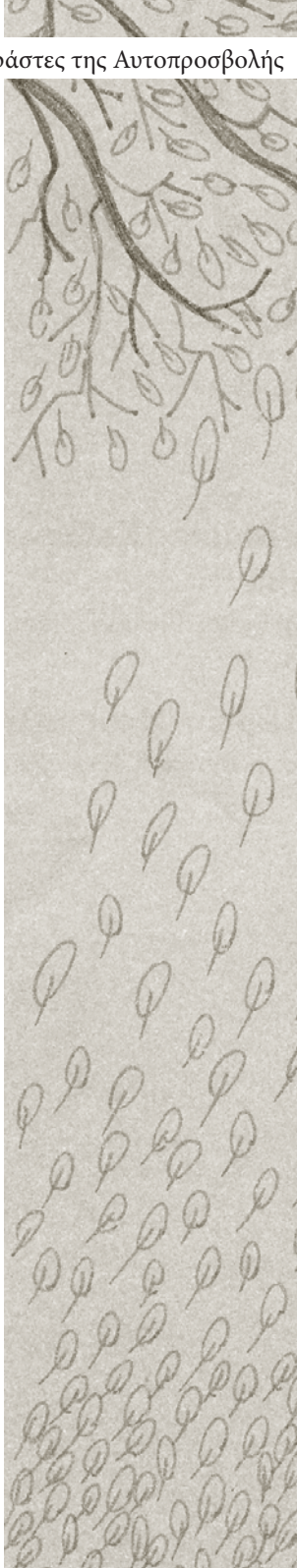
Γ' αυτό τον λόγο η θέση μου είναι ότι η υπόσταση του άμεσου πατερναλισμού στο ποινικό δίκαιο μπορεί να κάνει τη διαφορά όσον αφορά την απόφαση για το ποιες απαγορεύσεις μπορούν να διατηρηθούν. Τα πατερναλιστικά επιχειρήματα δεν μπορούν να αντικατασταθούν εύκολα από αιτιάσεις περί βλάβης τρίτων ή άλλες παρόμοιες.

IV. Μια εξαίρεση για *de minimis* παρεμβάσεις;

Η άποψη που υποστήριξα στο δεύτερο μέρος παραπάνω -το να θέσουμε δηλαδή τον άμεσο πατερναλισμό εκτός του ποινικού δικαίου στο μεγαλύτερο μέρος του - δημιουργεί το ερώτημα της καταλληλότητας των ποινικών απαγορεύσεων με περιορισμένες κυρώσεις: παραδείγματος χάριν, η νομοθεσία για τη ζώνη αυτοκινήτου ή για τα κράνη μοτοσυκλετών. Εδώ, η αυτοπροσβλητική συμπεριφορά αντιμετωπίζεται με ποινικές κυρώσεις, αλλά οι κυρώσεις είναι περιορισμένες σε πρόστιμα ή στην προσωρινή αφαίρεση διπλωμάτων οδήγησης. Εάν τα προαναφερόμενα επιχειρήματά μου στο δεύτερο μέρος -τα οποία εστιάζουν στα επικριτικά χαρακτηριστικά της κύρωσης και την ακαταλληλότητα της ποινικής μορφής για αυτοπροσβλητική συμπεριφορά- είναι σωστά θα ήταν τότε δυνατό να υποστηριχθεί ότι, ενόψει του χαμηλού επιπέδου κυρώσεων σε διατάξεις όπως η μη χρήση ζώνης αυτοκινήτου, καμία αληθινή επικριτική αντίδραση (του είδους που χαρακτηρίζει το ποινικό δίκαιο) δεν υπάρχει. Στο γερμανικό δίκαιο, μια τέτοια συμπεριφορά θα θεωρούνταν απλή παράβαση και συνεπώς βάσιμα δεν θα εμπεριείχε αληθινή ποινική μορφή. Το πόσο αυτό το επιχειρήμα ευσταθεί και ποια είναι τα όριά του, είναι όμως ένα θέμα για περαιτέρω συζήτηση.

Σημειώσεις Τέλους

1. Husak, 1992. Μπορεί ωστόσο να υπάρχουν και κάποιες άλλες πιθανές εξηγήσεις για την απαγόρευση των ναρκωτικών που θα έπρεπε να εξεταστούν, όπως η αποφυγή «απώτερης βλάβης» άλλων προσώπων. Αυτές οι ερωτήσεις, του πατερναλισμού ενάντια σε άλλες πιθανές εξηγήσεις παρέμβασης, θα συζητηθούν παρακάτω στο IV.
2. Roxin, 2005, S. 23f.

3. Το γερμανικό νομικό δόγμα ωστόσο εξετάζει αναλυτικά έναν αριθμό συγκεκριμένων πλαισίων του ποινικού δικαίου (ένα αξιοσημείωτο εκ των οποίων είναι η υποβοηθούμενη αυτοκτονία σε ιατρικό πλαίσιο) όπου ζητήματα έμμεσου πατερναλισμού ανακύπτουν.
4. Mill, 1859, Καρ. 4. Η «Αρχή της Βλάβης» είναι ένας όρος που (επινοήθηκε μεταγενέστερα) για να περιγράψει την αρχή του Μιλ ότι η βλάβη στους τρίτους θα έπρεπε να είναι το κυριότερο (κατά την άποψή του δε το μόνο) κριτήριο για την ποινικοποίηση μιας συμπεριφοράς. Βλ. Feinberg, 1984, S. 31 ff; von Hirsch, 2005, Καρ.3; Seher, 2000.
5. Feinberg, 1986, Καρ. 17-19; G. Dworkin, 1972; Kleinig, 1983, S.67f; Raz, 1986, Καρ. 16.
6. Wolff, this volume.
7. Feinberg (υποσ. 5), Καρ. 19.
8. Ibid.
9. Kleinig (υποσ. 5); G. Dworkin (υποσ. 5).
10. Kleinig (υποσ. 5), 67f.
11. Kleinig, (υποσ. 5), 67f.
12. G. Dworkin (υποσ. 5).
13. Ibid. Αυτή η τελευταία προϋπόθεση, αναφορικά με τα όρια επανάληψης της παρέμβασης έχει προστεθεί από τον συγγραφέα της παρούσας μελέτης. Χωρίς ένα τέτοιο όριο το άτομο θα μπορούσε να εξαιρείται μόνιμα από την εκπλήρωση των επιθυμιών του, γιατί η πολιτεία θα μπορούσε να εισβάλει για να τον εμποδίσει κάθε φορά που θα επιχειρούσε κάτι τέτοιο.
14. Αυτός ο όρος χρησιμοποιείται από τον Feinberg (υποσ. 5), Καρ. 1. Εκεί, διακρίνει μεταξύ «σκληρού» και «μαλακού» πατερναλισμού. Ο τελευταίος αναφέρεται στην παρέμβαση για να αποφευχθεί η αυτοπροσβολή όταν ο δράστης δεν είναι πλήρως σε θέση ν' ασκήσει το δικαίωμα επιλογής: παραδείγματος χάριν, όταν υποφέρει από μια διανοητική αναπηρία. Ο «σκληρός» πατερναλισμός αναφέρεται στο εξαναγκασμό να αποφευχθεί η αυτοπροσβολή που διαπράττεται από έναν ενήλικα, ο οποίος έχει πλήρη διαύγεια και δεν υποφέρει από κανενός είδους αναπηρία που θα παρακώλυε την ικανότητά του να επιλέξει ορθολογικά.
15. Για περαιτέρω ανάλυση αυτού του επιχειρήματος, βλ. Husak (υποσ. 1), S.76 f.
16. Για μια χρήσιμη ανάλυση αυτής της συζήτησης, βλ. Kuehl, 2005.
17. Hoernle/von Hirsch, 1995, ανατυπωμένο σε von Hirsch, 2005, Καρ 1. Περαιτέρω, Περαιτέρω, αναφορικά με τη σχέση μεταξύ αυτής της σύλληψης της ποινικής μορφής και της αιτιολόγησης των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, βλ. von Hirsch, 2005, Καρ. 2; von Hirsch/Ashworth, 2005, Καρ. 2; Roxin, in Neumann/Prittowitz, 2005, S. 177 f; Roxin, 2005, S.95f.
18. Βλέπε ειδικότερα von Hirsch, 2005, Καρ. 2
19. S. 63f.
20. Για ένα επιχείρημα πάνω στο γιατί μια επικριτική αιτιολογία σχετικά με την ύπαρξη ποινικών κυρώσεων θα μπορούσε ίσως να περιέχει επίσης συγκεκριμένα αποτρεπτικά στοιχεία, *ibid.*, S. 54 f. Βλ. επίσης Roxin (fn. 2), S.95f; Roxin (fn. 18), S.177f.
21. Για μια συζήτηση σχετικά με το γιατί οι ποινές που σέβονται την

αρχή της αναλογικότητας μπορούν, σ' ένα περιορισμένο βαθμό, να λάβουν υπόψη τους αποτρεπτικούς (πάνω απ' όλα, αναμορφωτικούς) παράγοντες, βλ. von Hirsch (υποσ. 19), S. 153f και σε πληρέστερη μορφή, von Hirsch/Ashworth (υποσ. 18), S.140.

22. Βλ. υποσ. 9.

23. Βλ. π.χ., von Hirsch υποσ. 18), S. 146f; Hoernle, 1999, Teil 3.

24. *Ibid.*

25. Βλ. υποσ. 5.

26. Για μια κριτική συζήτηση αυτής της πιθανότητας, βλ. Husak (υποσ. 1).

27. *Harcourt*, 1999.

28. *Simester/Sullivan*, 2004, S. 72

29. von Hirsch, in *Simester/Smith*, 1996, S.269ff; Wohlers, 2000, 305f; von Hirsch/Wohlers, in *Hefendehl/von Hirsch/Wohlers*, 2003, S. 196ff; von Hirsch, 2005, Kap. 4.

30. *Ibid.*

31. Βλ. παραπομπές στην υποσ. 4.

Βιβλιογραφία

- ▶ Duff, R. A., *Punishment, Communication and Community*, Oxford 2001.
- ▶ Dworkin, Gerald, *Paternalism*, in: *The Monist* 56 (1972), S. 64ff.
- ▶ Feinberg, Joel, *Harm to Self*, Oxford 1986.
- ▶ Feinberg, Joel, *Harm to Others*, Oxford 198.
- ▶ Harcourt, Bernard, *The Collapse of the Harm Principle*, in: *Journal of Criminal Law and Criminology* 90 (1999), S. 105 ff.
- ▶ Hirsch, Andrew von, *Fairness, Verbrechen und Strafe*, Berlin 2005.
- ▶ Hirsch, Andrew von, in: *Simester/Smith* (Hrsg.), *Harm and Culpability*, Oxford 1996.
- ▶ Hirsch, Andrew von/Ashworth, Andrew, *Proportionate Sentencing: Exploring the Principles*, Oxford 2005.
- ▶ Hirsch, Andrew von/Wohlers, in: *Hevendehl/von Hirsch/Wohlers* (Hrsg.), *Die Rechtsgutstheorie*, Baden-Baden 2003.
- ▶ Hoernle, *Tatproportionale Strafzumessung*, Berlin 1999.
- ▶ Hoernle/von Hirsch, Andrew, GA, 1995.
- ▶ Husak, Douglas, *Drugs and Rights*, Cambridge 1986.
- ▶ Kleinig, John, *Paternalism*, Totawa N.J. 1983.
- ▶ Kuehl, Kristian, in: *FS Eser*, Muenchen 2005, S. 149 ff.
- ▶ Mill, John Stuart, *On Liberty*, London 1859.
- ▶ Raz, Joseph, *The Morality of Freedom* 1986.
- ▶ Roxin, Claus, *Strafrecht AT, I* (4. Aufl.), Muenchen 2005.
- ▶ Roxin, Claus, in: *Neumann/Prittwitz* (Hrsg.), *Kritik und Rechtfertigung des Strafrechts*, Frankfurt 2005.
- ▶ Seher, Gerhard, in *Hevendehl/von Hirsch/Wohlers* (Hrsg.), *Die Rechtsgutstheorie*, Baden-Baden 2003, S. 39 ff.
- ▶ Seher, Gerhard, *Liberalismus und Strafe*, Berlin 2000.
- ▶ Wolff, Jean Claude, *Liberalismus und Strafe*, Berlin 2000.